

Otázka: Podstata náboženství a hlavní náboženské směry

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): kirie

Zkoumání podstaty náboženství má dva obory:

- **religionistika** - dává informace o nábož. směrech, nábož. posuzuje z vnějšího pohledu
- **teologie** - zkoumá nábož. z pohledu konkrétního nábož. směru, vykládá jej z pohledu určitého nábož. směru (např. pohled křesťanství na judaismus)

náboženství = způsob chápání podstaty existence založený na působení objektivní, na nás nezávislé podstaty, kt překračuje možnosti našich smyslů a je považovaná za zdroj veškerého bytí a za udržovatele řádu

- nejstarší forma výkladu světa
- většina nábož je spojena s uctíváním nehmotné podstaty = Bůh, existují i tzv. **nebožská náboženství** → př. uctívání přírody, animismus (hl. v pravěku a minulosti)

- **polyteistická náboženství** = uctívání více bohů
- **monoteistická náboženství** = uctívání pouze jednoho boha
- **henoteismus** = uctívání jednoho boha, ale připouští i jiné bohy

a) **teismus** - víra v božské působení, bytí má původ v té či oné síle

b) **ateismus** - popírá vliv nehmotných podstat

c) **deismus** - předpokládá božskou sílu jako Stvořitele, ale další boží vliv na chod světa popírá (např. francouzští osvícenci)

- je spojeno s urč. obřady, rituály k navázání duchovního kontaktu - součástí jsou texty, popř. zpěvy, formy obětování → vnější projevy náboženství

- vnitřní podstata náboženství = přesvědčení o boží existenci (nelze nařídit, musí k tomu dojít)

- součástí jsou i soubory morálních pravidel → praktická etika a i přes různé rozdíly nábož. směrů jsou si v mnohém podobná

Pravěk

- kultovní předměty, uctívání přírodních sil, kult plodnosti (mateřství) atd.
- **pohřebiště** - nepokládali smrt za konec bytí, „výbava“ (do hrobu - zbraně, amulety,...)

- **kultovní stavby** = megality (asi 4 - 6 tisíce let př.n.l) např.Karnak, Stonehenge

Starověk

- **kulty mytologického charakteru** - založeny na mýtech o bozích s lidským či zvířecími vlastnostmi → bohové blíže lidské představě
- lokalizace bohů: Egypt - Re (bůh slunce), Amon, Thoot, ...p
- propracovaný výklad života po smrti, snaha zachovat tělo → mumifikace
- Kniha mrtvých - průvodce člověka do (po) záhrobí

Řecko

- mytologický charakter - na počátku vládl Chaos, božským zásahem * řád, zrození bohů a titánů (Kronos + jeho sestra Rhenon → Zeus), Zeus je nejvyšší bůh
  - **pantheon** = soubor božstev sídlících na Olympu
  - bájná stvoření
  - první pojetí náboženství filozofické
- Xenofanés - kritický pohled na mytologii, skutečný bůh nemůže mít podobu → vyplňuje celý vesmír a je všude přítomen → * panteizmus - vševyplňující „bůh“
- Platon - bůh je nejvyšší idea a dobro

→ Aristoteles - bůh = prvotní hybatel

Řím

- mytologická náboženství
- převzatý řec.pantheon → upravené jména bohů: Zeus = Jupiter, Athéna = Juno, Áres = Mars, ... + jejich domácí bůžci = lárové
- náboženská tolerance, pokud se jednalo i polyteistické směry
- od 1.stol.n.l. křesťanství

Staroperská náboženství

- mazdaismus, zoroastrismus, v 6.-5.st.př.n.l., prorok Zarathustra, uctívání boha Mazdy
- prostředkem k uctívání byl (a stále ještě je) oheň → **kult ohně**
- dnes v Indii - tzv.pársové, v Iráku, Kavkazských republikách

Germánská mytologie

- nejvyšší bůh je Odin, bůh války Thor;germánská mytologii vypráví o krizi, kdy bůh Loki zabije boha Baldra → nastává tzv. soumrak bohů
- sídlem bohů je Valhala

Slovanská mytologie - na SZ bůh Svantovít a Jarovít, v okolí Dněpru bůh Perun

- většinou nábož. s písemnou tradicí, ale jsou i výjimky (lokální, místní náboženství)
  - spojují se přírodní kultury, prvky totemismu, oslavy plodnosti a zemědělských období
  - prolínání domorodých náboženství s velkými nábož. směry s písemnou tradicí (např. woodoo)
  - polyteistické směry - **hinduismus, buddhismus, konfuciánství, taoismus a šintoismus**
  - monoteistické směry - **křesťanství, islám, judaismus**
  - názor, že nábož. je regresivní a s nástupem modernizace a techniky bude stát v pozadí
- ale ve 20.st. byl zaznamenán nárůst věřících
- ke křesť. se hlásí asi 32% populace, islámu 20%, hinduismu 14%, buddhismu 6%, ostatní 3% a 23% je bez vyznání (u křesťanství jde o druhou evangelizaci Evropy, v islámském světě je nárůst věřících od 70. -80.let 20.stol.)

Polyteistická náboženství

HINDUISMUS

- * asi 1200 př.n.l., vyspělá civilizace Árijů v povodí Gangy
- **védská kultura** - texty nábožensko-filozofické = védy (texty psány sanskrte)
- védy členěny do 4 oddílů: **Rgvéd** (výčet božstev), **Mahábhárata** (líčí boje mezi kmeny Árijů), **Bhagavadgíta** (etika), **Rámájana** (oslavný epos prince Rámy)
- filozofické výklady véd = **upanišady** - považovány za tajnou nauku, nauku vyvolených
- základ = víra ve věčný život duše a pomíjivost těla → duše přechází z jednoho těla do druhého = **reinkarnace**, forma dána našimi skutky v min. formách → zákon příčiny a účinku
- cíl = vymanit se z koloběhu reinkarnací a dosáhnout stavu nezávislosti na těle, dosádnout klidu a rovnováhy = **nirvána** (ideální forma bytí je taková, kdy nejsme závislí na těle)
- nejvyšší božstva:
  - **Bráhma** - stvořitel veškerého bytí, povstal ze zlatého vejce
  - **Višnu** - laskavý udržovatel světa, bůh lásky, zasahuje, když se ve světě přemnoží zlo, symbol řádu, pořádku, má asi 1000 převtělení a 100 jmen, jejichž přeříkávání tvoří modlitbu (8.převtělení je Kršna)
  - **Šiva** - milostivý bůh, ničitel a obnovovatel, považován za boha plodnosti (jeho symbolem může být mužský pohlavní úd)
- populární božstva: bůh Ganéša - člověk se sloní hlavou, Šivův syn
- nemá církevní strukturu, systém obřadů, modliteb, obětí - květy, ovoce
- rituál pohřbu - spálení těla na hranici (žena má být podřízena muži, vdova má držet smutek celý život a je vyřazena ze společnosti)

- **rozdělení společnosti do kast = varna** (existuje přes 100 kast, z toho 4 - 5 základních)

- **bráhmani** - nejvyšší kasta, vzdělanci, učenci, kněží
- **kšatrijové** - aristokracie, vládcové, bojovníci, zrodili se z hrudi Bráhmovy
- **vaišjové** - řemeslníci, zemědělci, obchodníci, vytvořeni z břicha Bráhmova
- **šúdrové** - služebnictvo, pochází z Bráhmových nohou
- **páriové** - nedotknutelní, nečistí - lidé z okraje společnosti, žijí izolovaně

BUDDHISMUS

- v 5.- 6.stol.př.n.l. se hinduismus reformoval v buddhismus

- zakladatel = **Siddhárta Gautáma** (rod Šákjů) → odešel do ústraní, aby přemýšlel o podstatě bytí pomocí meditace (pomocí askeze) → zbavení se pozemských a materiálních problémů →

po letech došel k poznání, kt. veřejně hlásal

- Siddhárta Gautáma nazýván **Buddha** = osvícený, posvěcený

- zemřel v 80-ti letech, zanechal rozsáhlý systém vycházející z hinduistických zásad, ale odmítá dělení společnosti do kast, vyznačuje se úctou ke všem živým tvorům

- základem Budhova učení jsou tzv. **4 Budhovy pravdy**:

1. život je utrpení → 2. příčinou utrpení jsou naše touhy a náruživé sklony → 3. zbavit se utrpení můžeme tehdy, zřekneme-li se všech tužeb a náruživostí → 4. k tomuto cíli lze dojít střední cestou, cestou bez extrémů

- dosažení nezávislosti na potřebách a tužbách → stav blaženosti = **nirvána**
- víra v reinkarnaci, zákon příčiny a účinku

2. základní směry: hinajána = malý vůz, soubor pravidel zaměřený na etiku

mahajána = velký vůz, nauka o božstvech

- **4 nemorálnosti těla**: - zbavovat života živou bytost, krást, cizoložství a necudnost
- **4 nemorálnosti řeči** - zavádět ostatní falešnými radami, pomlouvat a vyvolávat spory, užívat hrubý a sprostý jazyk, uspokojovat svou vášeň klevetami
- **3 nemorálnosti mysli** - toužit po věcech patřících jiným, toužit škodit jiným, nevíra ve znovuzrození a zákon příčiny a účinku
- buddhismus má 320 milionu příznivců → hl. v Indii, Číně, JV Asii, Japonsku, Střed. Asii
- tolerantní náboženství
- vznikly různé školy, např. zen-buddhismus (typický pro Japonsko)

● **lámaismus** - specifická forma buddhismu

- v 7.st.n.l. se do Tibetu dostal máhajanový buddhismus, kt. se sloučil s původním nábož.
- bön**
- od bud. se liší * urč. hyearchie připomínající církev, jejíž základ tvoří duchovenstvo
  - duchovní = láma (věnují se studiu a meditaci, askeze, žijí z milodarů), žijí v klášterech, tvoří 1/3 mužské populace Tibetu

- nejvyšší láma = dalajláma (dalaj = oceán → všeobjímající láma, hlava Tibetu) → dnes již 14.dalajláma **Tändzín Gjamccho** (14.převtělení dalajlámy, kt. „otevřel“ lámajismus světu), vždy po dalajlámově smrti hledání nového dalajlámy, * komise, kt. vybrané adepty posoudí
- * r.1953 Číňané obsadili Tibet → od r.1959 je dalaj. v exilu v Indii (zástupce dalajlámy v Tibetu je tzv. **pančenláma**)
- **Potala** = sídelní klášter dalajlámy v Tibetu

KONFUCIANISMUS

- zakladatel **Kchung Fu-c'**, latinsky Konfucius (5.st.n.l.zbožštěn) – usiloval o **humanitu, harmonii ve vztahu těla a duše** a to dodržováním zásad a vnitřní kázně, vychází z filozofických principů
- zaměřuje se na pozemský život
- důraz na obřadech → K tvrdí, že každé naše konání by mělo být obřad
- uctívá **Kult předků** – ve svatyních nebo pomocí domácích obřadů
- písemná tradice = **5 základních knih**: Kniha Proměn, K. Písní, K. Původů, K. Obřadů, Letopisy (kronika) jara a podzimu
- názor, že v průběhu života lze dospět k pravdě a ke správnému způsobu života

TAOISMUS

- nábožensko-filozofický směr, hl. myslitel Lao-c' – dílo O Tao a jeho ctnosti (zbožštěn) – udílel životní rady a zkušenosti

- **tao = cesta, cesta poznání**
- **etika** - nesmí se zabíjet, lhát, krást, cizoložit, opíjet se **X** musí se milovat své rodiče, respektovat vládce, ctít své učitele, pomáhat jiným lidem
- dvě protikladné síly Jin a Jang:
  - **Jang** - mužský princip, symbolizován světlem, sluncem, aktivitou, plodivá síla, dávající a vyzařující princip
  - **Jin** - ženský princip, tma, noc, Měsíc, přijímající schopnost, podřízenost
- uctívá se mnoho bohů - nejvyšší **Šang-ti** (božstvo Nebes)
- k taoismu se hlásí asi 7% čínské populace

ŠINTOISMUS

- * v Japonsku, prolíná se s buddhismem
- **šinto = cesta bohů**
- velké množství božstev, častým obřadem je výstup na horu Fuji → připravenost k obřadu = 3x tleskneme a ukloníme se, při modlitbách čelenky se symbolem vycházejícího slunce
- písemná tradice: **kniha Kodžiky** - záznamy starých událostí

kniha Nihongi - zápisky z Japonska

- v pol.19.st. Š. jako státní nábož. → zbožštění císaře (smrtelníci měli zákaz přímo pohlédnout na císaře, byl nedotknutelný) → tento stav až do r.1945 - Jap. ve válce poraženo, císař Hirohitem mohl zůstat na trůnu, ale musel se vzdát božství, dnes je císařem Hirohitův syn

Akihitem

Monoteistická náboženství

JUDAISMUS

- 2000 př.n.l. hebrejské kmeny opustily Mezopotámii a usazovali se v Kenaanu (mezi Jordánem a Středoziem. m.)

- vůdcem byl **Abrahám** - 2 syny: **Ismajla** → arabské národy, **Izáka** → hebrejské pokolení → Izákův syn **Jákob** přezdívka **Jisráel** = bůh bojující → 12 synů = 12 kmenů Izraele

- izraelité odchází do Egypta, kde byli v nemilosti → prchají v čele s **Mojžíšem** = Maše, kt. při putování pouští potká Boha, kt. mu dá text dohody o základních pravidlech života (text měl být vložen do Archy úmluvy), M. dostává 2 kamenné desky s 10-ti základními etickými pravidly, kt. se mají řídit → některé normy odlišné od jiných starověkých národů, proto jsou považovány za výjimečné (uctívá pouze 1 Boha, kt. nesmí být zobrazen)

- v nejstarší hebrejské literatuře je Bůh označován jako **jahve** = pán, **Elohim** = hospodin, síla, kt. je původem bytí a je přítomna všude ve vesmíru

- Židé se vracejí z Egypta do Kenaanu, kde postupně tvoří základy židovského státu

- vznikají židovská království → 1. židovský král Saul, 1. sjednotitel

→ 2.k. David, jeho syn Šalamoun 3.král(rozvoj kultury)

- Š. naplnil Mojžíšův slib → postavil 1.jeruzalémský chrám (v 6.st.př.n.l. vpád Babyloňanů → chrám zničen → po bojích se chrám obnovuje)

- * 2 království: **jižní Judea a severní Galilea = Izrael**
- nájezdy Alexandra Makedonského, po něm přichází Římané (1.st.př.n.l.) → židům ponecháno nábož., Římané měli státní správu
- konec 1.st.př.n.l. postaven chrám Herodese Velikého, kt. vydržel až do židovské války 66 - 70 = povstání židů proti římské moci → vypálen a rozbořen, zbyla jen Z stěna = **Zed' nářků**
- další židovské povstání → **diaspora** = rozptýlení židů po celém světě
- r.1948 židovský stát znovu založen, diaspora ale stále trvá → v Izraeli žije 5 milionů židů, v USA více než 6 mil., v Evropě 1,5 mil., v Rusku 0,5 mil., v Africe 250 000, ostatní 500 000
- písemná tradice = **Tora** (Pentateuch) - 5 knih Mojžíšových, posvátné texty, psána na svitku
- knihy tvořící židovské zákony - Knihy proroků, Spisy
- **Tanach** = Knihy proroků, Spisy, Tora, Neviem, Chturim
- žid.obec má rabína, který je soudcem, hlavou obce, kazatelem a je to nejvyšší autorita obce
- **synagoga** - shromaždiště (bohoslužba zde se může zahájit sejde-li se min.10mužů)
- další nábož. literatura:
  - **Talmud** - komentuje Toru, obs. tzv.Micvot = 613 povinností (dnes se dodržuje 270), má 2 verze: starší = Jeruzalémský Talmud, mladší = Babylonský Talmud
  - **Kabala** - tajná nauka, populární literat., obsahuje magii a mystiku, není oficiální
- pokrývka hlavy = **kipa** či **jarmulka**
- při modlitbě se užívá **talit** = modlitební plášť (bílo-modrý), modlitební řemínky = **tfilin** - ovazují se kolem hlavy, ramene a prstu → symbol propojení rozumu, srdce a těla

- v předčítání z Tory mají přednost židé z rodu **Kohenů** (bývalí chrámoví kněží), **Katzů** (KC=kněz spravedlnosti) či z rodu **Levitů** (bývalí chrámoví sluhové)
- bohoslužebný jazyk = hebrejšтина
- v 19. a 20.st. vytvořena moderní hebrejšтина = **ivrit**
- ve stř. a V Evropě jazyk tzv. jidiš - směs hebrejských, něm., polských a ruských výrazů
- v oblasti Středozemního moře jazyk tzv.ladino - směs hebrejštiny a španělštiny
- lunární kalendář - rok má 354 dnů, každý 3.rok je zařazen 13.měsíc

● **svátky a významné události:**

- **šábes** = sabat - slaven každý týden, poč. v Pá západem slunce, končí V So západem slunce
- **pesach** - období Velikonoc, připomíná útěk židů z Egypta, = tzv.svátek nekvašených chlebů, pečou se maces, v domě nesmí být nic kvasného původu
- **šavuot** - 7 týdnů po pesachu, oslava seslání Tory
- **sukot** - svátky stanů, připomíná putování židů po poušti
- **chanuka** - svátek světel, připomíná návrat židů z Babylonu, trvá 8 dní, zapaluje se tzv. chanukový svícen (menora = 7-mi ramenný svícen, při chanuce se mění na 8-mi ramenný)
- **roš ha - šama** = novoroční svátky, vrcholí Jonikipur
- významné 13.narozeniny chlapce → považován za muže(může číst z Tory), tzv. **barmicva**

(do nábož. obce chlapec přijímán 8.den po narození → obřízka)

- dívky ve 12.letech → **batmicva**

● rozdělení judaismu: **a) podle vztahu k tradici**

- **liberální** - od 19.st snaha o asimilaci s prostředím, zvyky dodržují formálně, nábož. „vlažní“

- **konzervativní** - dodržují závažněji pravidla Talmudu, lpí na tradici

- **ortodoxní** - přísně dodržují 270 Micvot

- **Haredim** - ultraortodoxní - neuznávají stát, ale jen království boží, žijí ve čtvrti Šarin v Jeruzalémě, udržují stráž u Zdi nářků

- **Chasidim** = zbožní, přísně dodržují pravidla, před 2.sv.v. žili na Haliči, dnes v USA

b) z hlediska regionálního a jazykového

1. Aškenázim = Něm, střed. a V Evropa

2. Sefardím = španěl

ISLÁM

- islám = odevzdání se → **muslim** = ten, kdo se odevzdává

- podřízení se vůli boží a respektování božího zákona, navazuje na judaismus a křesťanství

- * v Saudské Arábii 7.st.n.l.
- „zakladatelem“ **Muhammad** - * asi r.570 v Mekce (nejsvatější místo celého islámu), ve svých 30-ti letech začal hlásat monoteismus, 611 jej ve snu navštívil archanděl Gabriel, kt. mu předal poselství, že je pouze 1 Bůh = **Alláh** a Muhammad je jeho prorokem
- odvozuje celý národ od Ibrahíma = Abraháma a jeho syna Ismaila + postavy ze starého i nového zákona (Krista nepovažují za syna božího, ale za jednoho ze 4 proroků)
- dochází k svaté válce = **džihád** - boj proti nevěřícím
- r.622 musí M.odejít z Mekky → cesta do Medíny = **hidžra** (odchod) = poč. islám. letopočtu
- z Medíny vede Muhammad válku proti nepřátelům víry, hl.fáze trvá 8 let, r.630 M. přichází vítězně do Mekky, r.632 umírá - podle tradice byla jeho duše vyzdvihnuta na nebesa v doprovodu Ježíše, Abraháma a Mojžíše
- **sunna** = soubor vyprávění, ústní tradice
- **Korán** = písemná tradice, členěn na 114 súr = kapitol, kt. jsou rozděleny do 4 časových úseků, súry řazeny podle délky veršů, vždy začínají „Ve jménu Boha milosrdného a slitovaného“, autorství připisováno Muhammadovi, avšak zapsán byl až r.604 - 666 jeho následníky na základě jeho výroků, je zákoníkem občanským i právním

- 5 pilířů islámu:

1. šaháda = vyznání → musíme se vnitřně ztotožnit pouze s jediným Bohem a jeho prorokem Muhammadem

2. salát = modlitba → věřící se modlí 5x denně (za úsvitu, v poledne, odpoledne, před západem slunce a před spánkem), nejúčinnější je hromadná modlitba v mešitě, k modlitbě vyzývá muezzin z minaretu slovy: „Bůh je veliký“, modlí se vždy směrem k Mekce, před modlitbou je nutná očista (omytí)

3. savn (ramadán) = půst → ramadán je měsíc, kdy se odehrává půst, během půstu by věřící od východu do západu slunce neměl jíst, pít a neprovádět tělesné aktivity → nevztahuje se na staré, nemocné, děti, těhotné a kojící ženy

4. hadždž = pouť → každý věřící by měl alespoň 1x za život vykonat pouť do Mekky → účastní se jí jen 2 miliony lidí (limitováno), vrcholem je shromáždění v Mecce, kde stojí čedičový obelisk Ka'ba, cíl pouti = dotknout se Ka'by; ten kdo podnikl pouť do Mekky je nazýván Hadží a může na hlavě nosit ka'fion; malá pouť = **umra** - kdykoliv navštívit Mekku, není plnohodnotná jako velká pouť; pouti se nemusí účastnit staří, nemocní, bez prostředků

5. zakát = almužna → každý věřící je povinen podle svých možností přispět na chudé, část daně z příjmu

(6.) džihád → oficiálně se neřadí k pilířům, vedou se o tom spory, násilí je určeno pouze k ochraně věřících, muslim nesmí zabít muslima

- stravovací pravidla - nesmí se jíst vepřové, zákaz alkoholu

- manželství - žena se kupuje, smlouvu dohodnou rodiče

- **šar'ía** = soubor právních norem z Koránu

- v 7.st. spor, kdo může vykonávat úřad **chalífa** = nejvyšší autorita, hlava islám.společenství → část věřících vycházela z ústní tradice súry = **summité** → úřad má vykonávat učenec, tzn.uláma, kt. bude zvolen (ostatní muslimové tvrdili, že ch. má pocházet z Muhammadova rodu → jeho bratranec Alí → **šíté**)

- dnes 90% muslimů sunnité

- šíité v Iránu, Iráku, část Pákistánu
- na obou stranách existují radikální, fundamentální frakce
- množstvím vyznavačů 2. nejsilnější náboženství
- islámské společenství = umma děleno na 2 části: **maghrib = západ, mašrik = východ**
- v rovníkové Africe tzv. černí muslimové
- islám v Evropě: - r.711 se berberské kmeny přeplavily přes úžinu spojující Evropu s Afrikou
= Gibraltar